

ERIK ANNERS:

Legenden om Bengtsson

När Frans G Bengtsson hållit sitt första kåseri – på tio minuter – i Malmöradion fick han det för den tidens förhållanden magnifika honoraret på 75 kr. Han lär efteråt ha kommenterat saken för sina konversanta vänner på Grand Hotell i Lund: »Tänka sig, här har jag under åren pratat bort miljoner.»

Många skulle ha velat lyssna till hans konversation på Grand. En av dem som haft den förmånen, Ivar Harrie, har nu skrivit en biografi över Frans G Bengtsson (Legenden om Bengtsson, Norstedts). En dylik biografi har varit efterlängtat, och det är med stor förväntan man slår upp boken. Den uppfyller också – nästan – förväntningarna. Harrie är som alltid lärd, spirituell och förståelsefull. Hans stilkonst erinrar om det allbekanta förhållandet att världshistorien bara känner tre klassiska språk: grekiska, latin och skånska.

Men, tyvärr, riktigt nöjd blir man inte. Att Harrie haft litet för brått är uppenbart – särskilt genom irriterande felcitat av boktitlar och annat. Sådant vore det dock småaktigt att klaga över. Något annat är att Harrie kanske har stått sin döde vän så nära att han haft svårt att se honom på tillbörlig distans och därmed i nödvändigt perspektiv. I och för sig gör detta detsamma. Boken är värd att läsas ändå av alla som skulle velat vara med på Grand i Lund.

Är det förmåtet av den, som många gånger lyckliggjorts av vad Frans G Bengtsson skrivit, att göra några personliga reflexioner – glossor i marginalen – till Harries biografi?

För det första tycker jag inte att han gjort Frans G Bengtsson full rättvisa som poet. Harrie kunde gärna starkare ha betonat att Frans G Bengtssons poesi är tidlös helt enkelt därför att den är klassisk. Härmed förstås att hans poesi har samma skönhet i sin stil som den färdigslipade diamanten på sitt sätt erbjuder sinnet. För att uppnå detta krävs mästarhand, säkert ögonmått och tålmod. Frans G Bengtsson hade alla tre. Han är visserligen inte uppskattad just nu – tidsandan är inte sådan.

Men man kan tryggt förutspå att han blir det igen. Påståendet beror på den hoppingivande tanken att klassicismen – som kulturideologisk rörelse och estetisk strömning – alltid kommer tillbaka. Hittills har den gjort så; det finns dessbättre ingen särskild anledning att tro att framtidens människor skulle stå utanför detta historiska periodfenomen.

Förloppet är lätt iakttagbart. Efter historiens stora katastrofer söker sig människor till realism och naturalism. Man måste, sägs det, se verkligheten i ögonen och med bevarad fattning beskriva den sådan den är. På så sätt, tror man, skall det bli möjligt att finna någon ledning för förnuft och känsla i ett desorienterande humant kaos. Till denna attityd hör försöken att spränga alla ramar och former – en ny människa, en ny värld kan bara skapas med hjälp av »modern» konst, »modern» dikt och »modern» musik. Mycket riktigt uppkommer då allehanda obegripliga konstverk med tillhörande muséer, allsköns oläslig dikt och – dessbättre i mindre mån – en del ohygglig musik. Det mänskliga örats estetiska förankring i generna måtte vara bättre än ögats.

I allt fall tröttnar människorna efterhand på tråkigheten i att inte kunna förstå, uppleva och i sitt innersta tillägna sig det sköna. De tappar intresset för åsnesvansens klatschar på tavelduken, för pekfingervalsens osorterade kackel och – dessbättre fort – för tolvtonsskalans öronpina. Återigen uppträder då den rimliga idén, att när nu människors och samhällens liv tycks ha en naturlig dragning åt det låga, kan det vara lika så gott att söka sanningen i skyn som på brunns botten. Så uppstår de gamla idealen och estetiska värderingarna likt fågel Fenix ur askan; människor blir romantiker – vår tonårskultur är ju redan där – och till sist kommer klassicismen tillbaka. Den tiden lär Frans G Bengtsson komma att läsas igen – i det sällskap där han hör hemma, nämligen bland den svenska poetiska stilkonstens mästare.

En annan reflexion ligger lika nära till hands. Biografin går inte djupare in på frågan om Frans G Bengtssons förmåga som historiker; märkvärdigt nog med tanke på Harries egna goda kvaliteter i genren. För att förstå Frans G Bengtssons författaröde tror jag inte heller att man behöver antaga att han var fångad i en legend kring sig själv som »reaktionär krigsromantiker och kastellanpoet» – en legend, som skulle ha utvecklats redan under hans första tid som författare. Jag tror att han var född till historiker minst lika mycket som till poet, och att allt han tänkte och skrev var präglad av detta. Den till historiker födde – var han sedan hamnar – företar nämligen en syntombild, som är lätt att diagnosticera. Han (eller hon) börjar läsa historia – all slags historia – så där i 15-årsåldern och fortsätter oförtrutet med det så länge livet varar. Han kan bara inte låta bli.

Frans G Bengtsson var just sådan, därom vittnar hans dikter, essayer och böcker minst lika värtaligt som Harries biografi. För den som haft anledning att göra specialstudier på fält, som Frans G Bengtsson behandlat, är det också lätt att se vad han hade läst och vad icke. Karl XII-biografien är sålunda yt-

terst ojämn; Frans G Bengtsson var fascinerad av Karl XII-gestaltens psykologiska problematik liksom av karolinsk krigshistoria. Där hade han läst på noga. Andra områden hade han orienterat sig i mera förstrött. Där fick hans pennas stilkonst och hans fabuleringsförmåga brygga över luckor i kunskaperna. Men det hindrar inte att han genom intensiteten i sin historiska inlevelse gjorde verket till något mer än en blandning av romantisk historisk biografi och historisk roman. Mycket i det var naturligtvis helt fel, redan då han skrev det. Forskningens framsteg kommer att visa att annat var fel, det också. Men när Fryxells, F F Carlssons, Hjärnes, Stilles, Bennedichs och alla andras Karl XII-tolkningar är döda som sten, kommer Frans G Bengtssons bild av det svenska östersjöimperiets sista lysande gestalt att skimra med samma glans som från begynnelsen. Frans G Bengtssons genialt intuitiva Karl XII-tolkning ligger på samma plan som Voltaires. Clio själv har viskat de båda litteratörerna i öronen. Att de uppfattade hennes röst olika gör intet till saken; det är sådana historiska verk som består. De är, var på sitt sätt och i sin art, sanna, och det mästertligt skrivna är alltid läsvärt.